

УДК 343.234

А.В. Плотнікова,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри державно-правових дисциплін,
кримінального права і процесу
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
<https://orcid.org/0000-0003-0652-7316>

О.О. Коваленко,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
цивільно-правових дисциплін і трудового права
імені професора О.І. Процевського
Харківського національного педагогічного
університету імені Г.С. Сковороди
<https://orcid.org/0000-0002-0883-9869>

**СУДДІВСЬКА ДИСКРЕЦІЯ ПРИ ПРИЗНАЧЕННІ БІЛЬШ
М'ЯКОГО ПОКАРАННЯ, НІЖ ПЕРЕДБАЧЕНО ЗАКОНОМ,
ТА ЗВІЛЬНЕННІ ВІД ВІДБУВАННЯ ПОКАРАННЯ
З ВИПРОБУВАННЯМ: ПРОБЛЕМИ ЄДНОСТІ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ
(НА ПРИКЛАДІ СТАТЕЙ 69 І 75 КК УКРАЇНИ)**

Анотація. Метою статті є характеристика меж суддівського розсуду при застосуванні статей 69 та 75 КК України крізь призму сучасної судової практики та змін кримінального законодавства, зокрема у справах із співмірними за суворістю санкціями. Завданням дослідження є виявлення ризиків довільного правозастосування та формулювання можливих напрямів удосконалення стандартів обґрунтування рішень суду при індивідуалізації покарання. У статті досліджуються проблеми реалізації суддівського розсуду у механізмі призначення покарання в кримінальному праві України крізь призму застосування положень статей 69 та 75 КК України. Проаналізовано співвідношення дискреційних повноважень суду з принципом законності, ризики підміни індивідуалізації покарання довільністю, а також вплив сучасних тенденцій гуманізації кримінальної відповідальності на єдність судової практики. Особливу увагу приділено правовим позиціям Верховного Суду щодо розмежування інститутів призначення покарання та звільнення від його відбування, а також вимогам до мотивування відповідних судових рішень. Розглянуто нові підходи до гуманізації покарання у корупційних кримінальних правопорушеннях з урахуванням антикорупційної політики держави та євроінтеграційного контексту. Сформульовано пропозиції щодо мінімізації зловживань суддівським розсудом шляхом уніфікації стандартів обґрунтування судових

рішень і посилення ролі Верховного Суду у формуванні сталої правозастосовної практики. Розглянуто особливості реалізації суддівського розсуду при призначенні покарання за кримінальні правопорушення вчинені у співучасті. Проаналізовано питання індивідуалізації покарання щодо різних видів співучасників з урахуванням характеру та ступеня їх участі у вчиненні кримінального правопорушення. Звернено увагу на необхідність урахування ролі кожного співучасника та обсягу його внеску у вчинення кримінального правопорушення з метою забезпечення справедливості покарання та єдності судової практики.

Ключові слова: кримінальне правопорушення, покарання, призначення покарання, призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, призначення покарання нижче від найнижчої межі, звільнення від відбування покарання з випробуванням, об'єкт кримінального правопорушення, обставини, що пом'якшують покарання, кримінальна відповідальність, кримінально-правова кваліфікація, співучасть, види співучасників.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку кримінального законодавства України характеризується тенденцією до постійних законодавчих змін, посиленою увагою до питань індивідуалізації покарання та розширення меж суддівського розсуду при його призначенні. У цьому контексті особливого значення набувають положення статей 69 та 75 Кримінального кодексу України (далі – КК України), які покликані забезпечити реалізацію принципів справедливості, гуманізму та економії кримінальної репресії.

Застосування цих норм на практиці дозволяє суду враховувати обставини конкретного кримінального правопорушення, особу винного, характер і ступінь тяжкості завданої шкоди, а також інші істотні чинники, що мають значення для призначення покарання.

Разом із тим, зміни, що відбуваються в чинному кримінальному законодавстві, не завжди сприяють усуненню існуючих проблем правозастосування, а подекуди, навпаки, стають джерелом додаткових неузгодженостей. Цілком обґрунтованою є позиція науковців, що невиправданий динамізм оновлень кримінального законодавства набуває стрімкого, а іноді (особливо в останні роки), навіть бурхливого характеру, коли зміни та доповнення почасти вносяться «на потребу сьогодення», з суто популістських міркувань або з нічим невиправданих сподівань на те, що будь-яке негативне соціальне явище може бути подолане лише шляхом застосування заходів кримінальної репресії. Між тим, виважений, належний і розумний баланс між стабільністю та динамізмом кримінального законодавства може бути досягнутий лише тоді, коли зміни та доповнення його приписів будуть викликатися дійсно нагальними потребами соціального буття [1, с. 58].

Аналіз останніх досліджень. Питанням вивчення особливостей призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом присвячено праці Д.С. Азарова, М.І. Бажанова, Р.Ш. Бабанлі, О.О. Дудорова, О.В. Євдокімова Т.І. Іванюк. та інших науковців. Питання звільнення від покарання з випробу-

ванням розглядали в своїх роботах: В.О. Глушков, О.П. Горох, О.В. Євдокімова, Є.О. Письменський, В.І. Тютюгін та інші науковці.

Водночас аналіз судової практики свідчить про відсутність єдиних підходів до застосування статей 69 і 75 КК України, особливо у випадках, коли санкції різних кримінальних правопорушень є співмірними за суворістю, але встановлені за правопорушення, передбачені різними розділами Особливої частини КК України. Така ситуація простежується, зокрема, у справах про кримінальні правопорушення проти безпеки руху та експлуатації транспорту, злочини проти життя та здоров'я особи, у сфері охорони державної таємниці, недоторканності державних кордонів, забезпечення призову та мобілізації, а також у провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень. За формально близьких меж санкцій суди вдаються до різних моделей індивідуалізації покарання, що породжує питання щодо меж допустимого суддівського розсуду.

Особливої актуальності зазначена проблема набула у зв'язку зі змінами кримінального законодавства, ухваленими 29 жовтня 2024 року, якими було розширено можливості застосування статей 69 та 75 КК України, у тому числі щодо корупційних кримінальних правопорушень. Як зазначено в Пояснювальній записці до проекту Закону України «Про внесення змін до КК України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією», метою таких змін є вдосконалення національного законодавства у відповідній сфері [2].

Водночас ухвалення подібних змін у стислі строки унеможливило проведення належної фахової експертизи їх потенційних наслідків, що відзначалося і в зауваженнях до відповідного законопроекту [3].

В умовах активних євроінтеграційних процесів та підвищених вимог до ефективності антикорупційної політики держави відсутність чітких законодавчих і практичних критеріїв застосування механізмів гуманізації покарання у зазначених категоріях справ створює ризики неоднакового правозастосування, можливості зловживання дискреційними повноваженнями та негативно впливає на рівень довіри до правосуддя і виконання Україною міжнародних зобов'язань. До того ж, простежується певна непослідовність, сутністю якої є спочатку створення законодавства, яке унеможливило застосування ст.ст. 69 та 75 КК України щодо даної категорії кримінальних правопорушень, а потім зміна в протилежну сторону.

З огляду на викладене, актуальним є дослідження меж суддівського розсуду при застосуванні статей 69 та 75 КК України з урахуванням сучасної судової практики, правових позицій Верховного Суду та особливостей

призначення покарання у різних категоріях кримінальних проваджень. Такий підхід дозволить не лише виявити наявні проблеми правозастосування, а й окреслити можливі напрями формування більш уніфікованих стандартів обґрунтування судових рішень.

Формулювання мети статті. Метою статті є характеристика меж суддівського розсуду при застосуванні статей 69 та 75 КК України крізь призму сучасної судової практики та змін кримінального законодавства, зокрема у справах із співмірними за суворістю санкціями. Завданням дослідження є виявлення ризиків довільного правозастосування та формулювання можливих напрямів удосконалення стандартів обґрунтування рішень суду при індивідуалізації покарання.

Виклад основного матеріалу. Суддівський розсуд у механізмі призначення покарання є одним із ключових інструментів індивідуалізації кримінально-правового впливу та водночас одним із найбільш дискусійних елементів сучасного кримінального правозастосування. Його існування обумовлене неможливістю законодавчого передбачення всього розмаїття фактичних обставин кримінальних правопорушень та особливостей особи винного, що зумовлює необхідність надання суду певної свободи вибору в межах, визначених законом.

Поняття судової дискреції (судового розсуду) у кримінальному судочинстві охоплює повноваження суду (права та обов'язки), надані йому державою, обирати між альтернативами, кожна з яких є законною, та інтелектуально-вольову владну діяльність суду з вирішення у визначених законом випадках спірних правових питань, виходячи із цілей та принципів права, загальних засад судочинства, конкретних обставин справи, даних про особу винного, справедливості й достатності обраного покарання тощо [4].

При цьому, важливо, щоб розсуд не перетворювався в синонім свавілля, оскільки його реалізація обмежується вимогами принципів законності, справедливості, пропорційності та обґрунтованості судового рішення.

Особливої складності питання суддівської дискреції набувають у випадках, коли кримінальне правопорушення вчинене у співучасті. Кваліфікація дій співучасників безпосередньо впливає на відповідальність, а відтак – і на можливість застосування положень статей 69 та 75 КК України. Неправильне визначення ролі особи (виконавець, організатор, підбурювач, пособник), форми співучасті чи обсягу умислу може призвести до помилкового обрання більш суворої або, навпаки, необґрунтовано м'якої кримінально-правової реакції.

У цьому контексті єдність правозастосування залежить не лише від однакового підходу до застосування норм про призначення покарання, а й від правильності кримінально-правової кваліфікації діяння, вчиненого у співу-

часті. Саме встановлення характеру та ступеня участі кожного співучасника визначає індивідуалізацію покарання та межі реалізації суддівської дискреції. Таким чином, проблематика застосування статей 69 і 75 КК України у справах про співучасть демонструє тісний взаємозв'язок між інститутом кваліфікації кримінального правопорушення та механізмом призначення покарання.

Співвідношення суддівської дискреції та принципу законності проявляється в тому, що закон не лише встановлює межі можливого покарання, а й визначає умови, за яких суд може відступати від загальних правил призначення покарання. Так, застосування положень статей 69 та 75 КК України є формою реалізації суддівського розсуду, однак лише за наявності чітко визначених законом підстав і за умови належного мотивування. Таким чином, суддівський розсуд має похідний характер і не може існувати поза нормативною рамкою кримінального закону.

Водночас саме у сфері призначення покарання виникає підвищений ризик підміни індивідуалізації довільністю. Така підміна має місце тоді, коли суд формально посиляється на пом'якшуючі обставини або позитивні дані про особу винного, однак не розкриває, яким чином ці обставини істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення або свідчать про можливість виправлення особи без реального відбування покарання. У подібних випадках суддівський розсуд втрачає свій правовий зміст і перетворюється на інструмент вибіркового правосуддя.

Касаційний кримінальний суд у складі Верховного Суду неодноразово наголошував, що наявність двох і більше пом'якшуючих обставин сама по собі не є достатньою підставою для застосування ст. 69 КК України. Суд зобов'язаний обґрунтувати, чому саме сукупність таких обставин істотно знижує ступінь тяжкості конкретного кримінального правопорушення та робить призначення мінімального покарання в межах санкції явно несправедливим. Аналогічний підхід застосовується і при вирішенні питання про звільнення від відбування покарання з випробуванням відповідно до ст. 75 КК України, де ключовим є висновок суду про можливість виправлення засудженого без ізоляції від суспільства.

Показовим у цьому контексті є існування різних, а іноді й протилежних підходів до оцінки одних і тих самих обставин навіть у межах одного провадження, що підтверджується окремими думками суддів Касаційного кримінального суду. Така практика свідчить про відсутність єдиних стандартів розуміння меж суддівського розсуду та про те, що його реалізація значною мірою залежить від суб'єктивного сприйняття суддею категорій справедливості та доцільності.

Реалізація суддівського розсуду при призначенні покарання найбільш виразно проявляється у практиці застосування статей 69 та 75 КК України, які передбачають можливість істотного пом'якшення кримінально-правових нас-

лідків для винної особи. Саме у цій площині особливо гостро постає проблема визначення меж допустимого відступу від загальних правил призначення покарання та узгодженості відповідних рішень із принципами законності й справедливості.

Однією з обов'язкових умов застосування до винної особи положень ст. 69 КК України є *наявність декількох (не менше двох) обставин, що пом'якшують покарання*. Водночас, як послідовно наголошує Верховний Суд, встановлення такої кількості пом'якшуючих обставин не може розглядатися як самодостатня підстава для призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом. Суд зобов'язаний *належним чином обґрунтувати*, яким саме чином сукупність цих обставин істотно знижує ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення [5].

Приписи ст. 69 КК України мають *спеціальний і винятковий характер*, що зумовлює їх застосування лише за наявності таких обставин, які виходять за межі типової моделі конкретного складу кримінального правопорушення. Йдеться не просто про позитивні дані щодо особи винного чи формальну наявність кількох пом'якшуючих чинників, а про *виключні обставини*, які у своїй сукупності настільки істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого діяння, що призначення навіть мінімального покарання в межах санкції відповідної ст. виглядало б явно несправедливим [6].

Саме на цьому етапі правозастосування виникає ключова проблема – *відсутність єдиних критеріїв оцінки істотності зниження ступеня тяжкості кримінального правопорушення*.

Показовою є окрема думка судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду, у якій обґрунтовується незгода з позицією більшості щодо неможливості призначення засудженому покарання із застосуванням ст. 69 КК України. У своїй окремій думці суддя акцентує увагу на тому, що призначене судами покарання є *явно несправедливим через суворість*, а відтак не відповідає змісту засади справедливості як фундаментального принципу кримінального судочинства.

Правовий зміст справедливості, як зазначається в окремій думці, полягає у відповідності призначеного покарання не лише формальним межах санкції, а й *тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, конкретним обставинам його вчинення та особі винного*. Використання справедливості як критерію оцінки судового рішення дозволяє виходити за межі формального підходу до законності та оцінювати реальний вплив допущених порушень на зміст і наслідки правосуддя. Невиправлення судової помилки у такому разі призводить до спотворення суті правосуддя, порушення балансу конституційно значущих цінностей та суперечить імперативу визнання прав і свобод людини найвищою соціальною цінністю.

Звертаючись до конкретних обставин кримінального провадження щодо підсудного, автор окремої думки вказує на наявність сукупності істотних даних про особу засудженого, зокрема: перебування на його утриманні трьох неповнолітніх дітей, наявність офіційного статусу учасника бойових дій, незадовільний стан здоров'я, підтверджений відповідними медичними документами, а також добровільну мобілізацію до лав Збройних Сил України попри наявність бронювання. У своїй сукупності ці обставини, на переконання судді, *істотно знижують ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення* та відповідають умовам застосування ст. 69 КК України.

З огляду на це обґрунтовується можливість переходу до більш м'якого виду основного покарання, яке було б не лише більш справедливим, а й відповідало б меті покарання, надаючи засудженому можливість продовжувати виконання конституційного обов'язку із захисту Батьківщини [7].

Наведена окрема думка наочно демонструє, що *навіть у межах одного кримінального провадження за однакових фактичних обставин можливі принципово різні підходи до оцінки допустимості застосування механізмів пом'якшення покарання*.

Показовим у цьому контексті є приклад, де суд одночасно застосував положення статей 69 та 75 КК України за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 3 ст. 332 КК України. Такий підхід демонструє модель максимальної реалізації суддівського розсуду, яка, однак, за відсутності уніфікованих критеріїв оцінки пом'якшуючих обставин, актуалізує питання меж допустимого поєднання зазначених кримінально-правових інститутів [8].

В іншій справі Верховний Суд, розглядаючи кримінальне провадження за ч. 3 ст. 305, ч. 3 ст. 307 та ч. 1 ст. 309 КК України, дійшов протилежного висновку щодо можливості поєднання ст.ст. 69 та 75 КК України. Суд, урахувавши характер і ступінь суспільної небезпечності вчинених злочинів, два з яких належать до особливо тяжких, а також дані про особу засудженого, визнав наявність двох обставин, що пом'якшують покарання та істотно знижують ступінь тяжкості вчинених кримінальних правопорушень, і погодився з обґрунтованістю застосування ст. 69 КК України.

Водночас Верховний Суд зазначив, що наведені дані про особу засудженого та встановлені пом'якшуючі обставини не є достатніми для висновку про можливість його виправлення без реального відбування покарання. Суд окремо наголосив, що *врахування одних і тих самих обставин як підстави для одночасного застосування положень статей 69 та 75 КК України є недостатнім*, а поєднання інститутів пом'якшення покарання та звільнення від його відбування, особливо у справах про особливо тяжкі злочини, потребує наявності додаткових, *виняткових підстав*, яких у цьому провадженні встановлено не було [9].

Викладений правовий висновок має принципове значення, оскільки фактично *унеможлиблює подвійне врахування одних і тих самих обставин* як підстави для одночасного застосування положень статей 69 та 75 КК України, що відповідає вимогам принципу пропорційності покарання та сприяє забезпеченню єдності судової практики.

Разом із тим у судовій практиці Верховного Суду простежується диференційований підхід до застосування інших спеціальних механізмів пом'якшення покарання. Так, в одному з кримінальних проваджень за ч. 3 ст. 286 КК України прокурор оскаржив у касаційному порядку рішення апеляційного суду, яким було пом'якшено покарання з восьми років позбавлення волі з позбавленням права керувати транспортними засобами строком на три роки із застосуванням положень ст. 69-1 КК України.

Серед доводів касаційної скарги зазначалося, що апеляційний суд безпідставно застосував статтю 69-1 КК України, а також не врахував, що її приписи поширюються виключно на основне покарання і не стосуються додаткового.

Верховний Суд, однак, залишив ухвалу апеляційного суду без змін, виходячи з того, що санкція ч. 3 ст. 286 КК України передбачає максимальний строк основного покарання у виді позбавлення волі до десяти років, а отже, з урахуванням положень ст. 69-1 КК України призначене покарання не могло перевищувати двох третин від цього строку. Крім того, за наявності обставин, що пом'якшують покарання, передбачених пунктами 1, 2 ч. 1 ст. 66 КК України, та за відсутності обставин, що його обтяжують, апеляційний суд обґрунтовано дійшов висновку про необхідність призначення засудженому альтернативного додаткового покарання у виді позбавлення права керувати транспортними засобами строком на два роки [10].

Зміни до КК України, ухвалені у 2024 році, істотно трансформували підходи до призначення покарання у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та правопорушень, пов'язаних із корупцією. Зокрема, було розширено можливості застосування положень статей 69 та 75 КК України, що раніше у цій категорії справ або істотно обмежувалося, або взагалі виключалося законодавцем.

Задекларованою метою відповідних законодавчих змін є підвищення ефективності кримінального провадження, стимулювання співпраці сторін та узгодження національного законодавства із європейськими стандартами кримінальної юстиції. Водночас гуманізація кримінальної відповідальності у сфері корупційних правопорушень об'єктивно вступає у складне співвідношення з антикорупційною політикою держави, яка традиційно ґрунтується на принципі невідворотності та суворості покарання як ключовому превентивному чиннику.

У контексті євроінтеграційних процесів важливо враховувати, що стандарти Ради Європи та практика ЄСПЛ не виключають індивідуалізації покарання у справах про корупційні правопорушення, однак водночас акцентують на необхідності прозорості, передбачуваності та належного мотивування судових рішень.

Відсутність чітких критеріїв застосування механізмів гуманізації у зазначеній категорії справ створює ризик легітимації вибіркового правосуддя та може негативно впливати на рівень суспільної довіри до судової системи й антикорупційних інституцій.

За таких умов особливого значення набуває формування сталих підходів до застосування положень статей 69 та 75 КК України у кримінальних провадженнях про корупційні кримінальні правопорушення, зокрема у випадках їх вчинення у співучасті. Такі підходи мають забезпечувати належну індивідуалізацію покарання щодо кожного співучасника з урахуванням його ролі та ступеня участі у вчиненні кримінального правопорушення, водночас зберігаючи баланс між принципами гуманізму, справедливості та завданнями державної антикорупційної політики.

Аналіз судової практики свідчить, що ключовою передумовою мінімізації зловживань суддівським розсудом при застосуванні статей 69 та 75 КК України є формування уніфікованих стандартів обґрунтування судових рішень. Йдеться насамперед про чітке розмежування підстав для призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, та підстав для звільнення особи від відбування покарання з випробуванням, а також недопущення подвійного врахування одних і тих самих обставин.

Провідна роль у цьому процесі належить Верховному Суду, який у своїх правових позиціях послідовно наголошує на винятковому характері застосування ст. 69 КК України та необхідності конкретизації тих обставин, що істотно знижують ступінь тяжкості кримінального правопорушення. Аналогічно, при застосуванні ст. 75 КК України суд зобов'язаний обґрунтувати реальну можливість виправлення засудженого без ізоляції від суспільства, а не обмежуватися формальним переліком позитивних характеристик особи.

До можливих законодавчих і доктринальних орієнтирів мінімізації зловживань суддівським розсудом слід віднести: конкретизацію критеріїв «істотного зниження ступеня тяжкості кримінального правопорушення», закріплення вимог до структури мотивувальної частини судових рішень при застосуванні статей 69 та 75 КК України, а також подальший розвиток узагальнюючої практики Верховного Суду у формі правових висновків і рекомендацій.

З позиції практикуючого адвоката слід відзначити, що передбачуваність і послідовність судових рішень у питаннях призначення покарання є не менш важливою гарантією справедливості, ніж сама можливість його

індивідуалізації. Саме тому розширення меж суддівського розсуду має супроводжуватися посиленням вимог до аргументації та відповідальності суду за прийняте рішення.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Суддівський розсуд у механізмі призначення покарання є необхідним елементом індивідуалізації кримінальної відповідальності та реалізації принципів справедливості й гуманізму. Водночас відсутність чітких і уніфікованих критеріїв його застосування, особливо у контексті використання положень ст.ст. 69 та 75 КК України, створює істотні кримінально-правові ризики.

Насамперед йдеться про можливість підміни індивідуалізації покарання довільністю, порушення принципу законності, підрив єдності судової практики та формування суспільної недовіри до правосуддя. Зазначені ризики посилюються в умовах розширення механізмів гуманізації покарання, зокрема у справах про корупційні кримінальні правопорушення, де особливо гостро постає питання балансу між гуманізмом і завданнями антикорупційної політики держави.

У результаті дослідження встановлено, що реалізація суддівського розсуду при призначенні покарання за кримінальні правопорушення, вчинені у співучасті, повинна ґрунтуватися на обов'язковому врахуванні ролі кожного співучасника, характеру та ступеня його участі у вчиненні кримінального правопорушення. Обґрунтовано, що індивідуалізація покарання у таких випадках має забезпечувати справедливу диференціацію відповідальності співучасників та сприяти формуванню єдності судової практики.

У зв'язку з цим актуальним є подальше напрацювання уніфікованих стандартів мотивування судових рішень, посилення ролі Верховного Суду у формуванні сталої правозастосовної практики та вдосконалення законодавчих і доктринальних орієнтирів реалізації суддівського розсуду при призначенні покарання. Лише за таких умов інститути, передбачені ст.ст. 69 та 75 КК України, зможуть ефективно виконувати свою функцію індивідуалізації кримінальної відповідальності, не перетворюючись на інструмент вибіркового правосуддя.

Конфлікт інтересів. Авторка, Плотнікова Аліна Володимирівна, декларує, що немає конфлікту інтересів стосовно даного дослідження – фінансового, особистого, авторського чи іншого, який міг би вплинути на дослідження та його результати, представлені в цій статті.

Авторка, Коваленко Олена Олександрівна, є членом редакційної колегії цього Збірника. Вона не брала участі в призначенні рецензентів, обробці або прийнятті рішень щодо цієї статті.

Політика використання штучного інтелекту. Авторки декларують, що під час створення даної роботи не використовували методи штучного інтелекту.

Література

1. Тютюгін В. І., Суходубова І. В., Фільчакова Ю. І. До питання про стабільність та динамізм кримінального законодавства України (деякі кількісні та якісні показники). Вісник Асоціації кримінального права України, 2025, № 1(23). С. 57-95. – С. 58.
2. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією». URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=12039&conv=9>.
3. Зауваження Головного юридичного управління до проекту Закону України про внесення змін до Кримінального кодексу України та Кримінального процесуального кодексу України щодо вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості у кримінальних провадженнях щодо корупційних кримінальних правопорушень та кримінальних правопорушень, пов'язаних з корупцією. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/CardByRn?regNum=12039&conv=9>.
4. Постанова Касаційного кримінального суду Верховного Суду від 01.02.2018 у справі № 634/609/15-к URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72009792>.
5. Постанова ВСУ від 27 березня 2025 року у справі № 953/3196/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126259353>.
6. Постанова ВСУ від 27 березня 2025 року у справі № 953/3196/23. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126259353>.
7. Окрема думка судді Касаційного кримінального суду Верховного Суду на вирок Київського районного суду м. Харкова від 08 травня 2024 року та ухвалу Харківського апеляційного суду від 25 червня 2024 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/126431760>.
8. Вирок Деснянського районного суду м. Києва від 13 січня 2026 року у справі № 754/21269/25. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/133294965>.
9. Постанова Верховного Суду України від 09. 04. 2020 р. у справі № 727/6578/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88749345>.
10. Постанова Верховного Суду України від 24 червня 2020 р. у справі № 237/1524/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90073857>.

JUDICIAL DISCRETION IN IMPOSING A LESSER PUNISHMENT THAN PROVIDED BY LAW AND IN EXEMPTION FROM SERVING A SENTENCE WITH PROBATION: PROBLEMS OF CONSISTENCY IN LAW ENFORCEMENT (ON THE EXAMPLE OF ARTICLES 69 AND 75 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE)

A. Plotnikova, O. Kovalenko

Abstract. The purpose of the article is to characterize the limits of judicial discretion when applying Articles 69 and 75 of the Criminal Code of Ukraine through the prism of modern judicial practice and changes in criminal legislation, in particular in cases with sanctions commensurate in

severity. The study aims to identify the risks of arbitrary application of the law and to formulate possible directions for improving the standards of substantiation of court decisions when individualizing punishment. The article examines the problems of implementing judicial discretion in the mechanism for imposing punishment under the criminal law of Ukraine through the prism of applying the provisions of Articles 69 and 75 of the Criminal Code of Ukraine. The correlation between the court's discretionary powers and the principle of legality, the risks of replacing individualization of punishment with arbitrariness, as well as the impact of modern trends in the humanization of criminal liability on the unity of judicial practice are analyzed. Special attention is paid to the Supreme Court's legal positions on the distinction between the institutions of imposing punishment and exemption from serving it, as well as the requirements for motivating the relevant court decisions. New approaches to humanizing punishment for corruption-related criminal offenses are considered, taking into account the state's anti-corruption policy and the European integration context. Proposals are formulated to minimize abuses of judicial discretion by unifying the standards for substantiating court decisions and strengthening the Supreme Court's role in the formation of consistent law enforcement practices. The features of the implementation of judicial discretion when imposing punishment for criminal offenses committed in complicity are considered. The issue of individualizing punishment for different types of accomplices is analyzed, taking into account the nature and degree of their participation in the commission of a criminal offense. Attention is drawn to the need to take into account the role of each accomplice and the extent of his contribution to the commission of a criminal offense in order to ensure the fairness of punishment and the unity of judicial practice.

Key words: criminal offense, punishment, imposition of punishment, imposition of a milder punishment than provided for by law, imposition of a punishment lower than the minimum limit, release from serving a sentence with probation, object of a criminal offense, circumstances mitigating punishment, criminal liability, criminal legal qualification, complicity, types of accomplices.

Стаття надійшла до редакції / Received: 05.02.2026

Прийнята до друку після рецензування / Revised and Accepted: 23.02.2026

Дата публікації статті / Published: 21.04.2026.